

витку, тим самим прискорювати перехід України до якісно нової стадії розвитку — інформаційного суспільства.

Ключові слова: масова інформація, виборча проблематика, ЗМІ, законопроект, вибори, передвиборна агітація, публічна символіка.

У статті аналізуються сучасні тенденції правового регулювання діяльності ЗМІ під час виборів в Україні. Узагальнюється сучасна практика законотворчої діяльності, яка направлена на регулювання інформаційних правовідносин. Розглядаються різні підходи удосконалювання виборчого законодавства. Визначені деякі перспективи подальшого розвитку регулювання діяльності ЗМІ під час виборів в Україні.

The given article analyses modern tendencies of legal control of the mass media activity during the elections in Ukraine. The contemporary practice of legal activity in legislation aimed at information legal relationship control is analyzed and generalized. Various approaches to electoral legislation improvement are observed as well as the new ways of information sphere development. The prospect of further development of legal control activity of mass

media during the elections in Ukraine is stated.

Література

1. Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України»: Закон України від 30 верес. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 38. — Ст. 449.

2. Нестеренко О. В. Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Нестеренко; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — 2008. — 22 с.

3. Про внесення змін та доповнень до деяких законів України щодо передвиборної агітації та висвітлення виборчого процесу у засобах масової інформації: проект закону України від 11 лип. 2008 р. — Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33016.

4. Про вибори народних депутатів України: проект Закону України від 11 груд. 2008 р. — Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33945.

5. Бурило Ю. П. Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Ю. П. Бурило; Держ. вищ. навч. закл. «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». — 2008 р. — 18 с.

УДК 347.626.6(477)

Ю. Цал-Цалко,

здобувач кафедри цивільного процесу
Одеської національної юридичної академії

ПЕРЕДУМОВИ ТА УМОВИ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Відповідно до ч. 1 ст. 3 ЦПК [1] України кожна зацікавлена особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя в суді першої інстанції є початковою, самостійною і обов'язковою стадією цивільного процесу, яка має свою мету, завдання, зміст та відповід-

не процесуальне-документальне оформлення.

Процесуальний порядок відкриття провадження у справах, які пов'язані з поділом спільного майна подружжя відбувається за одноособовою ухвалою судді за наявності передумов права на пред'явлення позову та умов реалізації цього права.

Передумови права на пред'явлення позову — це обставини, з наявністю чи відсутністю яких закон пов'язує виникнення суб'єктивного права певної особи на пред'явлення позову по конкретній справі [2]. В юридичній літературі прийнято розрізняти загальні та спеціальні передумови права на пред'явлення позову, залежно від кола справ, за якими вони застосовуються, а також суб'єктивні та об'єктивні. У тому випадку, коли вони залежать від особи суб'єкта, який звертається до суду із заявою про відкриття провадження у цивільній справі, від його зацікавленості у вирішенні справи, передумови є суб'єктивними. Об'єктивні передумови права на пред'явлення позову не залежать від особи суб'єкта, який звертається до суду за захистом. Суб'єктивною передумовою права на пред'явлення позову є наявність матеріальної і процесуальної зацікавленості у особи, яка звертається до суду за захистом своїх суб'єктивних прав, свобод чи інтересів, або лише процесуальної зацікавленості, наявної у осіб, які наділені правом захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Що стосується справ про поділ спільного майна подружжя, то у позивача є і пряма матеріальна і процесуальна зацікавленість у результаті розгляду справи. Якщо це представник позивача, то у нього є лише процесуальна зацікавленість у розгляді справи і він не має матеріальної зацікавленості, оскільки не є суб'єктом імовірного спірного матеріального правовідношення. Якщо взагалі говорити про матеріальну та процесуальну зацікавленість у справах про поділ спільного майна подружжя, то відповідно до чинного цивільного процесуального законодавства вона притаманна не лише позивачам з даної категорії

справ, а й відповідачам, а також третім особам, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, якщо вони вступили в уже розпочавшийся процес про поділ спільного майна подружжя між сторонами, що не виключається.

Об'єктивні передумови права на пред'явлення позову можна поділити на позитивні і негативні. Позитивними об'єктивними є передумови, наявність яких необхідна для реалізації права на пред'явлення позову. Негативними об'єктивними вважаються передумови, з відсутністю яких закон пов'язує звернення до суду з позовною заявою [3].

До загальних об'єктивних позитивних передумов права на пред'явлення позову щодо справ про поділ спільного майна подружжя необхідно відносити цивільну процесуальну правоздатність сторін, підвідомчість справи суду, а також наявність правового характеру спору.

Цивільною процесуальною правоздатністю повинні бути наділені як особи, які беруть участь у справі щодо поділу спільного майна подружжя, а це є сторони — позивач і відповідач, треті особи, їх представники, так і інші учасники даного процесу, до яких належать свідки, експерти, перекладачі, спеціалісти та інші. Але необхідно розуміти, що процесуальна правоздатність кожної особи у процесі є специфічною, яка визначається з урахуванням її процесуального статусу. Ще однією самостійною загальною об'єктивною та позитивною передумовою права на пред'явлення позову є підвідомчість справи суду або належність справи до цивільної юрисдикції суду. Санкцією за порушення цієї передумови права на пред'явлення позову є п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК України, згідно з яким суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заява не підлягає розгляду у судах у порядку цивільного судочинства. Відповідно до ч. 1 ст. 15 ЦПК України суди розглядають в порядку цивільного судочинства справи про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають з цивільних, житлових, земельних, сімейних, тру-

дових відносин, а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства. Аналогічне положення передбачено п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» [4]. Згідно з ч. 3 ст. 15 ЦПК України суди розглядають дані справи в порядку позовного провадження. Таким чином, справи щодо поділу спільного майна подружжя є справами, які розглядаються в порядку виключно позовного провадження, і справами, які безпосередньо розглядаються в порядку цивільного судочинства. До загальних об'єктивних позитивних передумов права на пред'явлення позову належить також така передумова, як наявність правового характеру спору або наявність спору про право цивільне, яке виникає у тому числі з сімейних правовідносин. Як зазначає М. Й. Штефан, спір про право характеризується наявністю розбіжностей (суперечностей) між суб'єктами правовідносин з приводу їхніх прав і обов'язків та неможливістю їх здійснення без усунення перешкод у судовому порядку. І спір про право буде мати місце також у випадку, коли на шляху здійснення особою права виникають перешкоди, які можуть бути усунуті за допомогою суду [5]. На нашу думку, спори щодо поділу спільного майна подружжя чітко відповідають даному твердженню.

До загальних об'єктивних негативних передумов права на пред'явлення позову належать обставини, які містяться у п. 2, 3 і 4 ч. 2 ст. 122 ЦПК України. Вони є негативними передумовами, тому що саме їх відсутність дає право на пред'явлення позову, а їх наявність перешкоджає цьому, і суддя зобов'язаний постановити ухвалу про відмову у відкритті провадження по справі. Тобто для відкриття провадження у справі щодо поділу спільного майна подружжя закон вимагає відсутності такого, що набрало законної сили, рішення чи ухвали суду про закриття провадження у справі у зв'язку з відмовою позивача від

позову або укладенням мирової угоди сторін у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (п. 2 ч. 2 ст. 122 ЦПК). Суддя відмовляє у відкритті провадження по справі, якщо в провадженні цього чи іншого суду вже є справа із спору між тими самими сторонами, про той саме предмет і з тих же підстав. Це пояснюється тим, що розгляд і вирішення тотожних позовів одночасно в різних судах суперечить загальним засадам судочинства і може призвести до ухвалення протилежних, конкуруючих між собою, судових рішень, що є недопустимим, так як підриває саму суть правосуддя і також деструктивно впливає на цивільний обіг [6]. Також суддя відмовляє у відкритті провадження по справі якщо є рішення третейського суду, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав. Але ця об'єктивна негативна передумова права на пред'явлення позову стосовно поділу спільного майна подружжя не застосовується, тому що згідно з п. 4 ст. 6 Закону України «Про третейські суди» [7] справи у спорах, що виникають із сімейних правовідносин (до яких безпосередньо належать справи про поділ спільного майна подружжя, у рамках законного режиму майна подружжя), крім справ у спорах, що виникають із шлюбних договорів, третейськими судами розглядатися не можуть.

Наявність передумов права на пред'явлення позову ще недостатньо для того, щоб суддя відкрив провадження у справі. Відповідно до чинного цивільного процесуального законодавства для відкриття провадження у справі необхідно бути наділеним правом на пред'явлення позову і дотримуватися умов реалізації цього права.

Умови реалізації права на пред'явлення позову — це обставини, з наявністю чи відсутністю яких суддя залишає позовну заяву без руху або повертає її. В літературі умови реалізації права на пред'явлення позову розрізняють позитивні та негативні [8]. Наявність позитивних умов реалізації права

на пред'явлення позову необхідна для відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя. До цих умов відносять дотримання правил, зазначених у ст. ст. 119 і 120 ЦПК України, щодо форми і змісту позовної заяви, наявності копій позовної заяви і всіх документів, що додаються до неї, сплату судового збору, затрати на інформаційно-технічне забезпечення. За наявності негативних умов реалізації права на пред'явлення позову суд повертає заяву згідно з ч. 3 ст. 121 ЦПК України.

Відповідно до ст. 118 ЦПК України позовна заява пред'являється до суду першої інстанції, де вона реєструється, оформлюється і передається судді в порядку черговості. Позовна заява щодо поділу спільного майна подружжя повинна обов'язково відповідати вимогам, передбаченим ст. 119 ЦПК України, вона повинна бути подана в письмовій формі і містити всі без виключення правила, зазначені у даній нормі.

Позивач повинен надати суду документи, що підтверджують сплату судового збору та оплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи. Розмір судового збору (державного мита) визначається відповідно до ст. 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» [9], де зазначається, що розмір ставки із позовних заяв (безпосередньо це стосується і позовних заяв щодо поділу спільного майна подружжя) становить один відсоток ціни позову, але не менше трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ціна позову повинна відповідати дійсній вартості спірного майна. Порядок оплати і розмір витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи встановлюється Постановою Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 р. «Про затвердження Порядку оплати витрат з інформаційно-технічного забезпечення судових процесів, пов'язаних з розглядом цивільних та господарських справ, та їх розмірів» [10]. Відповідно до вищезазначеної постанови сума витрат на інфор-

маційно-технічне забезпечення справ позовного провадження з розгляду спору майнового характеру (до яких належать справи щодо поділу спільного майна подружжя) становить 30 гривень. Згідно з п. 12 цієї постанови документом про оплату витрат є квитанція установи банку або відділення поштового зв'язку, які прийняли платіж, платіжне доручення, підписане уповноваженою посадовою особою і скріплене печаткою установи банку з відміткою про дату виконання платіжного доручення. У разі коли оплата витрат здійснюється шляхом перерахування коштів з рахунка вкладника, відкритого в установі банку, додається довідка, засвідчена підписом контролера, скріпленним печаткою фінансової установи. Саме ці документи позивач повинен надати до позовної заяви, а також документи (квитанції), які підтверджують сплату ним судового збору.

Відповідно до ст. 120 ЦПК України вимогами щодо форми і змісту позовної заяви є обов'язок позивача надати копії позовної заяви і копії всіх документів, що додаються до неї відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб.

Негативні умови реалізації права на пред'явлення позову щодо поділу спільного майна подружжя перелічені в ч. 3 ст. 121 ЦПК України. Це такі обставини, за наявності яких цивільне процесуальне законодавство пов'язує повернення позовної заяви, що, у свою чергу, заважає відкриттю провадження у справі. Цими обставинами є:

– по-перше, у разі коли позивач до відкриття провадження у справі подав заяву про повернення йому позову. У даному випадку повернення позову не є порушенням позивачем порядку реалізації права на пред'явлення позову, оскільки це є розширенням його диспозитивних повноважень. Окрім того, позивач, використовуючи своє диспозитивне право на розпорядження своїми матеріальними і процесуальними правами, має право і після відкриття провадження у справі, в ході судового розгляду подати заяву про залишення його заяви без розгляду відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 207 ЦПК України;

– по-друге, у випадку коли заява подана недієздатною особою. Процес, порушений за заявою недієздатної особи, є нікчемним, не породжує для позивача ніяких процесуальних наслідків [11]. Але повернення заяви, яка подана недієздатною особою, можливе лише при безспірному підтвердженні цієї обставини;

– по-третє, заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи. Взагалі звернення такої особи до суду зачіпає і обмежує права позивача, так як він не уповноважував її на представлення своїх інтересів і захищає відповідача від обов'язку відповідати за вимогою цієї (неуповноваженої) особи. Тому суд і повертає дану заяву. При цьому, якщо позивач щодо справ про поділ спільного майна подружжя, володіючий цивільною процесуальною дієздатністю згідно з засадами диспозитивності, не бажає з тих чи інших причин і обставин особисто брати участь у судовому процесі і бажає мати кваліфіковану юридичну допомогу, тобто користуватися послугами представника, то згідно з ст. 38 ЦПК України він наділений таким правом. Але принципово важливим моментом для суду є пред'явлення документів, які посвідчували б повноваження законного чи договірною представника позивача. Перелік відповідних документів зазначений у п. 1, 3 ч. 1 ст. 42 та ч. 4 ст. 42 ЦПК України;

– по-четверте, коли справа не підсудна цьому суду. За загальним правилом позовну заяву про поділ спільного майна подружжя позивач пред'являє до суду за місцем проживання відповідача (ч. 1 ст. 109 ЦПК України, загальна територіальна підсудність справи). Якщо відповідач має декілька місць проживання відповідно до ч. 6 ст. 29 ЦК України, то позов у таких випадках повинен пред'являтися позивачем до суду, на території юрисдикції якого відповідач зареєстрував своє місце проживання. Якщо місце проживання відповідача у справі щодо поділу спільного майна подружжя невідоме, то позовну заяву позивач повинен пред'явити за місце-

знаходженням майна відповідача чи за місцем його перебування або за останнім відомим місцем проживання відповідача чи постійного його заняття (роботи) відповідно до правил ч. 9 ст. 110 ЦПК України (територіальна альтернативна підсудність справи, тобто підсудність справи за вибором позивача). При об'єднанні вимог про поділ спільного майна подружжя з вимогами про розірвання шлюбу, за наявності умов, передбачених ч. 2 ст. 110 ЦПК, позовна заява може пред'являтися за місцем проживання позивача. За домовленістю між ними справа може розглядатися за місцем проживання будь-кого з подружжя. У разі необхідності пред'явлення позову до відповідача у справі щодо поділу спільного майна подружжя, який не має в Україні місця проживання, то відповідний позов може бути пред'явлений за місцезнаходженням його майна або за останнім відомим місцем його проживання чи перебування в Україні відповідно до ч. 10 ст. 110 ЦПК України (підсудність справи за вибором позивача). Місцезнаходження майна та останнє відоме місце проживання чи перебування відповідача повинні бути в кожному випадку достовірно встановлені. У разі якщо пред'являється позов громадянином України до громадянина України у справі щодо поділу спільного майна подружжя і обидві сторони проживають за її межами, то підсудність даної справи, за клопотанням позивача визначається ухвалою судді Верховного Суду України (ст. 111 ЦПК України). Можливі ситуації коли позовну заяву до обох з подружжя, які проживають окремо, подає кредитор (и) цього подружжя. В таких випадках відповідно до ст. 113 ЦПК України позов може бути пред'явлено за місцем проживання одного з відповідачів за вибором позивача (підсудність кількох вимог, пов'язаних між собою). Якщо спір про поділ спільного майна подружжя виник з приводу нерухомого майна, то у даному випадку встановлюються правила виключної підсудності, згідно з якою позови пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини (ч. 1 ст. 114 ЦПК Украї-

ни). Таким чином, позовам щодо поділу спільного майна подружжя можуть бути притаманні всі види територіальної підсудності залежно від певних обставин.

Отже, суд, приймаючи позовну заяву від позивача щодо поділу спільного майна подружжя, перевіряє наявність (відсутність) загальних об'єктивних позитивних передумов права на пред'явлення позову і наявність (відсутність) загальних об'єктивних негативних передумов права на пред'явлення позову. Якщо загальні об'єктивні позитивні передумови права на пред'явлення позову наявні, то у позивача є право на судовий розгляд його цивільно-правової вимоги, тобто вимоги щодо поділу спільного майна подружжя. Якщо ж яка-небудь із загальних об'єктивних позитивних передумов права на пред'явлення позову відсутня або наявна хоча б одна із загальних об'єктивних негативних передумов, то немає і самого права на звернення до суду, тобто в такому разі звернення до суду не може потягти за собою судового розгляду зазначеного спору. Тому відмова в прийнятті позовної заяви за підставами, передбаченими ч. 2 ст. 122 ЦПК України, є остаточною та перешкоджає зверненню з такими вимогами до суду у майбутньому.

Таким чином, для відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя необхідним є наявність загальних об'єктивних позитивних передумов права на пред'явлення позову і відсутність загальних об'єктивних негативних передумов права на пред'явлення позову. Разом з тим необхідним для відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя є обов'язкова перевірка судом наявності всіх умов реалізації права на пред'явлення позову.

Перевіривши наявність необхідних загальних об'єктивних позитивних передумов права на пред'явлення позову і позитивних умов реалізації цього права, а також відсутність загальних об'єктивних негативних передумов та негативних умов реалізації цього права, суддя повинен винести ухвалу про відкриття провадження у справі щодо

поділу спільного майна подружжя, чим відповідно і продовжить розвиток даного процесу.

Ключові слова: позовна заява, пред'явлення позову, передумови, умови, відкриття провадження у справі, подружжя, поділ спільного майна.

У статті автор комплексно розглядає необхідні передумови та умови відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя і безпосередньо акцентує увагу на тому, що вирішальне значення для винесення ухвали суду про відкриття провадження у справі щодо поділу спільного майна подружжя є додержання особою, яка пред'являє відповідний позов, передумов права на пред'явлення позову, а також умов реалізації цього права. У разі не дотримання позивачем зазначених в статті правових вимог щодо передумов та умов відкриття провадження у справі, для нього настають чітко визначені цивільним процесуальним законодавством наслідки.

In the article the author examines the necessary preconditions and conditions of opening the pleading concerning the severance common for the couple. The author pays attention to the fact that the determinative importance for passing the court sentence about opening the pleading concerning the division of the common couple's property is keeping the preconditions of law of bringing the action and realization of this right by the person who brings the appropriate action. In the case of inobservance of the legal requirements concerning the preconditions and conditions of opening the pleading mentioned in the article, the person faces the consequences clearly defined by the civil-procedural legislation.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.

2. Гражданское процессуальное право : учебник / под ред. М. С. Шакарян. — М. : Проспект, 2004. — С. 209.

3. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України : пер. з рос. / С. В. Ківалов, Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий [та ін.] ; за ред. Ю. С. Червоного. — К. ; О. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 234–235.

4. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції : постановва Пленуму Верховного Суду України від 12 черв. 2009 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2009. — № 8(108).

5. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Штефан. — К. : Ін Юре, 2005. — С. 337.

6. Луспенік Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції / Д. Д. Луспенік. — Х. : Харків юрид., 2006. — С. 60.

7. Про третейські суди : Закон України від 11 трав. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 35. — Ст. 412.

8. Гражданский процессуальный кодекс Украины : науч.-практ. комент. / Ю. С. Червоний, Г. С. Волосатий, В. О. Ермолаева [и др.]. — Х. : Одиссей, 2007. — С. 282.

9. Про державне мито : декрет Кабінету Міністрів України від 21 січ. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 13. — Ст. 113.

10. Про затвердження Порядку оплати витрат з інформаційно-технічного забезпечення судових процесів, пов'язаних з розглядом цивільних та господарських справ, та їх розмірів : постановва Кабінету Міністрів України від 21 груд. 2005 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 52. — Ст. 3301.

11. Анисимова Л. Оставление иска без рассмотрения // Советская юстиция. — 1960. — № 6. — С. 53.